

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ

ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ

Житомир - 2018

**УДК 159.964.21:316.6(07)
М54**

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного
університет імені Івана Франка
(протокол № 14 від 23 травня 2018 року.)*

Рецензенти:

Дубравська Н. М. – кандидат психологічних наук, завідувачка кафедри психології Житомирської філії ПВНЗ «Київського інституту бізнесу та технологій» ТОВ.

Якимчук І. П. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

М 54 Методичні рекомендації з курсу «Професійна деонтологія» / укладачі: Л. О. Котлова., К. А. Марчук, І. В. Кирильчук – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. – 47 с.

Методичні матеріали з курсу «Професійна деонтологія» складено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою за спеціальністю 053 Психологія. Вона охоплює всі змістові модулі, визначені програмою.

Методичні матеріали складаються зі вступу, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів, наявні завдання та вимоги до підсумкових модульних робіт і до заліку, список рекомендованої літератури.

УДК 159.964.21:316.6(07)
©Котлова Л.О., Марчук К.А., Кирильчук І.В., 2018

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Загальні рекомендації до організації самостійної роботи студентів	5
2. Структура навчальної дисципліни.....	9
3. Лекційний курс. Професійна деонтологія – як особлива галузь в системі загальної етики.	11
4. Практичний курс	17
4. Перелік питань до заліку з курсу «Професійна деонтологія»	27
5. Рекомендована література до курсу «Професійна деонтологія»	29
6. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни.....	32
7. Додатки	37

ВСТУП

Особливе місце у діяльності психолога займає налагодження взаємовідносин з людьми різних категорій, у зв'язку з цим гостро постає питання про співвідношення діяльності психолога з нормами професійної етики.

Значну роль в подоланні розриву між основами професійної етики та їх реальним здійсненням в практичній діяльності відіграє система професійної підготовки психологів всіх рівнів.

Метою викладання навчальної дисципліни “Професійна деонтологія” є надати студентам необхідні знання з основ професійної етики психолога, з етичної комунікації в професійній діяльності, про способи її використання у практичній діяльності; сформувати вміння і навички реалізації професійної етики на практиці.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни “Професійна деонтологія” є:

- *ознайомлення студентів з психологічними поглядами на проблему етики та зв'язок етики та психології; методологічними і теоретичними основами дисципліни; етичним кодексом психолога в Україні та етичними кодексами провідних психологічних асоціацій світу; проблемами у розробці етичних норм, принципів, стандартів у сучасній психологічній науці та практиці;*
- *засвоєння студентами основних понять дисципліни, загальнолюдських та професійних етичних принципів, норм, цінностей, стандартів, правил і їх використання у вирішенні професійних завдань;*
- *формування у студентів позитивного ставлення й мотивації до застосування моделей поведінки, орієнтованих на моральні цінності та етичні норми;*
- *збагачення досвіду етичних взаємин з досліджуваними, клієнтами, пацієнтами, колегами;*
- *стимулювання пізнавального інтересу студентів до етичного знання, до основ моральної культури.*

Програмні компетентності: здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність усвідомлювати межі своєї компетентності та дотримуватися норм професійної етики.

Програмні результати навчання: демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань. Здійснювати реферування наукових джерел, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки. Встановлювати рапорт, індивідуально-орієнтовану взаємодію з клієнтом.

РЕКОМЕНДАЦІ ДО ОРГАНІЗАЦІІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здійснюється студентом відповідно до передбаченої освітньо-професійної програми і є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Самостійна робота спрямована на:

- опрацювання теоретичних джерел, запропонованих у методичних рекомендаціях із дисципліни при підготовці до практичних занять;
- опрацювання додаткових матеріалів (першоджерел, статей)
- підготовка повідомлень, доповідей, рефератів, презентацій;
- виконання творчих, практичних, професійно-орієнтованих завдань;
- підготовка і проведення емпіричного дослідження, обробка результатів, розробка презентації результатів дослідження.
- підготовка до підсумкових модульних робіт, тем для самостійного опрацювання;
- підготовка до заліку.

Опрацювання теоретичних джерел дозволяє студентові підібрати матеріал до теми, структурувати його відповідно до питань, включених до плану практичного заняття.

Цей етап підготовки пропонуємо здійснювати за алгоритмом:

1. Почніть із уважного вивчення плану семінарського заняття, списку рекомендованої літератури (якщо у вас виникли проблеми з пошуком літературних джерел, абощо – зверніться до викладача).

2. Підготуйте короткий конспект до кожного питання, враховуючи розкриття основних понять, які винесені на обов'язкове вивчення у плані семінарського заняття.

3. Означте питання, які потребують глибшого вивчення, додаткових джерел.

4. Проаналізуйте, який аспект запропонованої теми розкриває кожне з питань, як вони пов'язані між собою.

5. Спробуйте графічно представити ці зв'язки (створити схеми, таблиці, малюнки, які розкриватимуть структуру матеріалу), підберіть тренувальний матеріал (наприклад, тести або творчі завдання з теми).

6. Подумайте над представленням Вашої відповіді на занятті: вголос прочитайте конспект, підготуйте необхідний реквізит (це може бути роздатковий матеріал, відео- або фото презентація, книги, відеоролики, що стосуються теми тощо, тести і завдання, розроблені Вами для перевірки знань одногрупників і т. д.).

7. Підготуйте питання щодо аспектів теми, які залишилися для вас нез'ясованими. На занятті поставте їх викладачеві та одногрупникам.

Опрацювання першоджерел передбачає аналіз окремих статей із фахових журналів, розділів монографій або хрестоматій, які містять матеріал із теми, задля поглибленого вивчення окремих її аспектів.

На цьому етапі підготовки слід здійснювати роботу над літературою за такими етапами:

1. У бібліотеці або в електронних джерелах (відповідно до рекомендацій викладача, викладених у ІММ) знайдіть необхідне першоджерело, прочитайте текст.
2. Напишіть тезовий конспект: ваші власні короткі умовиводи щодо змісту прочитаного.
3. Поміркуйте: як матеріал, викладений у прочитаному Вами тексті, пов'язаний із темою, яке питання висвітлює, які з понять розкриває?
4. Будьте готові відповідати на питання викладача щодо змісту статті.
5. Підготуйте питання, якщо не зрозуміли окремі аспекти викладеного матеріалу.

Підготовка повідомлень, доповідей, рефератів, презентацій.

Реферат – це мініатюрний варіант наукової роботи. Його написання - процес, що передбачає глибокий та детальний аналіз наукової проблеми, тому, обираючи тему реферата, враховуйте власні наукові інтереси, об'єктивно оцінюйте власні сили, знання і вміння. Здійснювати роботу слід поетапно:

1. Ознайомтеся з вимогами щодо написання реферату (вимоги до оформлення, обсягу, формування змісту).
2. Опрацюйте доступну Вам літературу у межах теми, відберіть ту, яка найбільш повно розкриває тему, можливо, містить цікавий, малодосліджений аспект.
3. Сформууйте чорновий список літератури.
4. Відповідно до відібраного матеріалу складіть план реферату.
5. Формуючи текст до кожного з питань реферату, пам'ятайте про добросовісність щодо чужого матеріалу (використовуйте посилання), на основі систематизації опрацьованого матеріалу робіть власні умовиводи.
6. Зробіть висновки щодо розкритої у рефераті теми, підсумуйте вище написане.
7. Звірте посилання, наявні у тексті реферату із списком використаної літератури.
8. Будьте готові виступати з рефератом на занятті.

Доповідь або повідомлення можуть стосуватися розкриття якогось окремого аспекту теми, який залишився «за кадром» плану практичного заняття, розкривати цікавий, несподіваний аспект теми тощо. Ці види роботи можуть бути передбачені в ІММ або підготовлені студентами у ході роботи над матеріалом практичного заняття.

Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР) та заліка має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або заліку.
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або джерелами, запропонованими в ІММ у списку літератури до курсу.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). Сформууйте власний конспект із матеріалом цих питань.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Всього	У тому числі				У тому числі				
		Л.	П.	Інд	С.р	всього	Л.	П.	Інд	С.р.
Модуль 1. ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ – ЯК ОСОБЛИВА ГАЛУЗЬ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ ЕТИКИ										
Змістовий модуль 1. Етичні проблеми у психології.	6	2			4	12				14
• Етичні проблеми в професійній діяльності психолога.	8		2		6		2	2		
Змістовий модуль 2. Етика спілкування у роботі практичного психолога	8	4			4	12				12
• Етичні принципи спілкування у роботі психолога.	8		2		6					
Змістовий модуль 3. Проблема загальнолюдських цінностей у психології	15	-	2		13	21				21
Всього за модулем 1	45	6	6		33	45	2	2		47
Модуль 2. ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ, СТАНДАРТИ ТА ПРОБЛЕМИ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА										
Змістовий модуль 4. Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога	8	4			4	14	2			12
• Етична та науково-дослідницька діяльність психолога: проблеми та «зваби».	6		2		4					
Змістовий модуль 5. Основні етичні протиріччя, принципи, правила та	10	4			2	14				14

стандарти у роботі психолога									
• Вимоги та правила у роботі психолога.	10		4		6				
Змістовий модуль б. Етичний кодекс психолога	6	2			4	17	2	2	13
• Використання етичного кодексу психолога у професійній діяльності	9		2		7				
Всього за модулем 2	45	10	8		27	45	4	2	39
Усього годин	90	16	14		60	90	6	4	86

Теми лекційних занять (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етичні проблеми у психології	2
2	Етика спілкування у роботі практичного психолога	4
3	Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога	4
4	Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога	4
5	Етичний кодекс психолога	2
	Всього	16

Теми лекційних занять (заочна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етичні проблеми у психології. Етика спілкування у роботі практичного психолога	2
2	Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога	2
3	Етичний кодекс психолога	2
	Всього	6

Теми практичних занять (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етичні проблеми у психології.	2
	Етика спілкування у роботі практичного психолога	2
2	Проблема загальнолюдських цінностей у психології	2
	Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та	2

	науково-дослідницькій діяльності психолога	
3	Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога	4
4	Етичний кодекс психолога	2
	Всього	14

Теми практичних занять (заочна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етичні проблеми у психології. Етика спілкування у роботі практичного психолога	2
2	Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога	2
3	Етичний кодекс психолога	2
	Всього	6

Самостійна робота (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Написати реферат «Етика екзистенціалізму. Свобода вибору та відповідальність у роботі психолога»	10
2.	Морально-етичні проблеми науково-технічного прогресу в психології	10
3.	Підготувати доповідь «Патософія (учення про страждання) та її значення для роботи психолога»	10
4.	Визначити Суб'єкт-об'єктні характеристики моральних якостей особистості психолога	10
5.	Підготувати доповідь «Ситуативна етика як гуманістичний спосіб саморегуляції особистості психолога»	10
6.	Порівняти Етичні кодекси психологів різних країн	6
7.	Рівні та бар'єри моральної культури психоконсультанта	4
	Разом	60

Самостійна робота (заочна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Написати реферат «Етика екзистенціалізму. Свобода вибору та відповідальність у роботі психолога»	10
2.	Морально-етичні проблеми науково-технічного прогресу в психології	10
3.	Підготувати доповідь «Патософія (учення про страждання) та її значення для роботи психолога»	10
4.	Визначити суб'єкт-об'єктні характеристики моральних	10

	якостей особистості психолога	
5.	Підготувати доповідь «Ситуативна етика як гуманістичний спосіб саморегуляції особистості психолога»	10
6.	Порівняти Етичні кодекси психологів різних країн	10
7.	Рівні та бар'єри моральної культури психоконсультанта	16
	Разом	86

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Модуль 1. ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ – ЯК ОСОБЛИВА ГАЛУЗЬ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ ЕТИКИ

Лекція 1. Етичні проблеми у психології

Мета: ознайомити студентів з основними етичними проблемами у психології.

План

1. Психологічна деонтологія та її основні напрямки.
2. Рівні етичних проблем у психології.
3. Головний «етичний парадокс» психології.

Домашнє завдання: *Окресліть проблему моральності у психології. У чому полягає моральне підґрунтя особистості?*

Основні поняття	деонтологія, психологічна деонтологія, мораль, моральність, світоглядність, право, головний етичний парадокс психолога, моральна саморегуляція, рефлексія, совість.
------------------------	---

Література:

1. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / В.И.Вачков, И.Б.Гриншпун, Н.С.Пряжников; Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
2. Влияние современной американской психологии на практическую психологию в России. Сб. интервью / Под ред. М.Котэ, А.Г.Лидерса. – М.: Специальное приложение к «Журналу практического психолога», 1998.
3. Дружинин В.Н. Структура и логика психологического исследования. – М.: Институт психологии РАН, 1994. – С. 129-133.
4. Психологічна деонтологія (інтерв'ю з директором Українського науково-методичного центру психології та соціальної роботи В.Г.Панком) / Психолог. – 2004. – №43(139). – С.2-4.
5. Психологічна деонтологія: етичні кодекси: Хрестоматія. / уклад. В.О. Климчук. К.: МАУП, 2005. – 88 с.

Лекція 2. Етика спілкування у роботі практичного психолога

Мета: ознайомити студентів з етикою спілкування в діяльності практичного психолога

План

1. Спілкування як царина людської моральності та соціально-психологічний процес.

2. Парадигма спілкування у сучасній культурі.
3. Відкритість-замкненість, монологічність-діалогічність у роботі практичного психолога.
4. Моральні виміри спілкування (толерантність, повага, співчуття, милосердя, любов).
5. Культура спілкування та етикет психолога.
6. Конфлікти та асертивна поведінка у професійній діяльності психолога

Домашнє завдання: 1) Чи впливає культура спілкування на результати діяльності практичного психолога? Обґрунтуйте свою думку;

2) Дайте характеристику бар'єрам спілкування у процесі взаємодії типу «психолог-клієнт», «психолог-досліджуваний». Окресліть шляхи їх подолання.

Основні поняття	спілкування, відкритість, закритість, монологічність, діалогічність, толерантність, повага, милосердя, любов, чуття, конфлікт, етикет психолога, асертивна поведінка.
------------------------	---

Література:

1. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
2. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М. 1988. – 319с.
3. Кан М. Между психотерапевтом и клиентом: новые взаимоотношения. – СПб.: Б.С.К., 1997.
4. Бороздина Г.В. Психология делового общения. – М., 2000.
5. Горянина В.А. Психология общения: Учеб. пособие. – М., 2002.
6. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защита. – М., 2000.
7. Красникова Е.А., Смоленцев Ю.М. Этика деловых отношений. – СПб., 1992.
8. Леонов Н.И. Психология делового общения: Учеб. пособие. – Воронеж, 2002.
9. Лукьян Я.А. Барьеры общения. Конфликты. Стресс. – Мн., 1986.
10. Малахов В.А. Этика: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 384с.
11. Потылицо Г.И. Этико-психологические основы общения. – М., 1988.
12. Поваляева, М.А. Психология и этика делового общения: Учебное пособие / М.А. Поваляева. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 347 с.
13. Психология и этика делового общения: Учебник. 5-е изд., перераб. и доп. / Под ред. В. Лавриненко. – М.: Юнити-Дана, 2008. – 416 с.

Модуль 2. ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ, СТАНДАРТИ ТА ПРОБЛЕМИ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА

Лекція 3. Основні етичні проблеми та «зваби» у практичній та науково-дослідницькій діяльності психолога

Мета: ознайомити студентів з основними проблемами в діяльності практичного психолога

План

1. Етичні проблеми типу «психолог-клієнт», «психолог-колеги», «психолог-адміністрація/адміністратори».
2. Основні етичні «зваби» практичної психології.
3. Етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.

Домашнє завдання: Охарактеризуйте «синдром емоційного згорання». Окресліть причини виникнення, шляхи запобігання та подолання цього явища.

Чи пов'язане воно з етичними нормами та стандартами?

Основні поняття	<i>зваба, проблема, синдром емоційного згорання, професійне вигорі, емоційне вигорання, апробація.</i>
------------------------	--

Література:

1. Положення про психологічну службу системи освіти України (23.07.2009)
2. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ//Вопросы психологии. –1990. –№6.
3. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пособие для студентов ст.курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов. – К.: Укртехпрес, 1997. – 216с.
4. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие /Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
5. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба. –М.: Педагогика, 1991.–232с.
6. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности // Под ред. А.А.Деркача. – М.: Изд.дом «Красная площадь», 1996.
7. Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.

Лекція 4. Основні етичні протиріччя, принципи, правила та стандарти у роботі психолога

Мета: розглянути основні етичні протиріччя, принципи та правила в роботі психолога

План

1. Основні етичні протиріччя.
2. Рівні етичних принципів. Основні етичні принципи і правила у роботі практичного психолога.
3. Етичні стандарти психолога.
4. Норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик.

Домашнє завдання: 1) Як визначаються професійні межі у стосунках психолог-клієнт? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі?

2) Наведіть приклади, у яких психолог порушив етичні принципи і правила, які стосуються очевидного та традиційного рівнів.

Основні поняття	<i>етичні протиріччя, етичні принципи/ правила, конфіденційність, поінформованість, традиційні етичні принципи, очевидні етичні принципи, етичні стандарти, професійна етика, розробник, користувач, спеціаліст-непсихолог.</i>
------------------------	---

Література:

1. *Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).*
2. *Положення про психологічну службу системи освіти України (23.07.2009)*
3. *Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.*
4. *Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.158-162.*
5. *Этические стандарты психолога // Американский психолог. – 01.1963 // Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во МПСИ; 2004. – 464с.*
6. *Нормы профессиональной этики для разработчиков и пользователей психоаналитических методик. Стандартные требования к психологическим тестам. – Ярославль: «Дебют», 1991. – 18с.*
7. *«Практикум по общей и экспериментальной психологии»/Под ред. Крылова А.А., Маничева С.А., 2-е изд. -е, – СПб., Москва, Харьков, Минск, –*

2000. – С.545-552

8. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.

9. Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Учебное пособие для студентов / Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995, – С.270-280.

10. Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.

11. Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. – 2000. – №6; 2001. – №1.

Лекція 5. Етичний кодекс психолога

Мета: ознайомити з етичним кодексом психолога, порівняти основні положення етичних кодексів різних країн.

План

1. Характеристика розділів етичного кодексу психолога:
 - 1) Відповідальність.
 - 2) Компетентність.
 - 3) Захист інтересів клієнта.
 - 4) Конфіденційність.
 - 5) Етичні правила психологічних досліджень.
 - 6) Кваліфікована пропаганда психології.
 - 7) Професійна кооперація.
2. Етичний кодекс психолога-діагноста.
3. Професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН).
4. Порівняння професійних кодексів психолога різних країн та асоціацій.

Домашнє завдання: 1) Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/ клієнта?

2) У яких випадках психолог має право порушити принцип конфіденційності?

3) Розкрийте роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою психолога.

Основні поняття	етичний кодекс, Товариство психологів України, Комісія з етики, конфіденційність, компетентність, відповідальність
------------------------	--

Література:

1. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.

2. *Психологічна деонтологія: етичні кодекси: Хрестоматія.* / уклад. В.О. Климчук. К.: МАУП, 2005. – 88 с.

3. *Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек.* 2000. №6; 2001. №1.

4. *Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Учебное пособие для студентов/Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995. – С.270-280.*

5. *Положення про психологічну службу системи освіти України* (23.07.2009)

6. *Етичний кодекс психолога / Психолог.* – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Модуль 1. ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ – ЯК ОСОБЛИВА ГАЛУЗЬ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ ЕТИКИ

Практичні заняття 1-2.

**Тема: Етичні проблеми в професійній діяльності психолога.
Етичні принципи спілкування у роботі психолога.**

Мета: ознайомити студентів з основними етичними проблемами у психології.
Професійна спрямованість: навчити вибирати адекватну схему взаємодії у роботі практичного психолога.

План

1. Психологічна деонтологія та її основні напрямки.
2. Рівні етичних проблем у психології.
3. Головний «етичний парадокс» психології.
4. Моральні виміри людського спілкування (толерантність, повага, співчуття, милосердя, любов) та їх значення у професійній діяльності психолога.
5. Культура спілкування та етикет у роботі психолога.
6. Бар'єри і труднощі спілкування у роботі психолога та їх подолання

Практичне завдання:

1. *Напишіть 10 моральних якостей якими, на вашу думку має володіти «ідеальний» психолог. Проранжуйте їх за ступенем значення від 1 до 10 (1 – найбільш значиме, 10 – найменш значиме).*
2. *Напишіть есе на тему: «Чесність – це».*
3. *Чи впливає культура спілкування на результати діяльності практичного психолога? Обґрунтуйте свою думку.*
4. *Дайте характеристику бар'єрам спілкування у процесі взаємодії типу «психолог-клієнт», «психолог-досліджуваний». Окресліть шляхи їх подолання.*
5. *Заповніть таблицю:*

Ефективні (конструктивні) правила спілкування	Деструктивні («шкідливі») правила спілкування

Основні поняття

деонтологія, психологічна деонтологія, мораль, моральність, світоглядність, право, головний етичний парадокс психолога, моральна саморегуляція, рефлексія, совість, спілкування, відкритість, закритість, монологічність, діалогічність, толерантність, повага, милосердя, любов, співчуття,

Реферат

1. Спілкування у роботі психолога: мистецтво чи наука?
2. Мовна культура як елемент професійної етики практичного психолога.
3. Моральна культура особистості психолога.
4. Патософія (учення про страждання) та її значення для роботи психолога.
5. Ситуативна етика як гуманістичний спосіб саморегуляції особистості психолога.
6. Суб'єкт-об'єктні характеристики моральних якостей особистості психолога.

Література:

1. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие / В.И.Вачков, И.Б.Гриншпун, Н.С.Пряжников; Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
2. Влияние современной американской психологии на практическую психологию в России. Сб. интервью / Под ред. М.Котэ, А.Г.Лидерса. – М.: Специальное приложение к «Журналу практического психолога», 1998.
3. Дружинин В.Н. Структура и логика психологического исследования. – М.: Институт психологии РАН, 1994. – С. 129-133.
- Дружинин В.Н. Этические принципы проведения исследований на человеке // Дружинин В.М. Экспериментальная психология. – СПб: Питер, 2000. – С. 298-299.
4. Психологічна деонтологія (інтерв'ю з директором Українського науково-методичного центру психології та соціальної роботи В.Г.Панком) / Психолог. – 2004. – №43(139). – С.2-4.

Практичне заняття 3.

Тема: Проблема загальнолюдських цінностей у психології

Мета: формувати у студентів уявлення про взаємозв'язок загальнолюдських цінностей та продуктивності професійної діяльності психолога.

Професійна спрямованість: вміння співвідносити особистісні та професійні цінності психолога-практика.

План

1. Поняття цінностей та ціннісних орієнтацій у психології. Класифікація цінностей.

2. Підходи до розуміння загальнолюдських цінностей.
3. Головний етичний орієнтир психолога-практика

Практичне завдання:

1) *Охарактеризуйте цінності, які, на Вашу думку, є найважливішими у роботі психолога.*

2) *Які професійні цінності практичного психолога визначатимуть, на Вашу думку, його діяльність в Україні найближчим часом?*

3) *Самостійно здійсніть діагностику структури ваших ціннісних орієнтацій за методикою «Визначення реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С.С.Бубнової.*

4) *Опрацюйте першоджерела (електронна бібліотека ЖДУ імені Івана Франка)*

- Пов'якель Н.І., Коберник Л.О. Ціннісні орієнтації в системі професійного становлення та професійної соціалізації майбутніх психологів. / Надія Іванівна Пов'якель, Людмила Олександрівна Коберник // Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. / За ред. С.Д.Максименка. Т. IX. Част. 2. – К.: «ГНОЗІС», 2007. – С. 334-339.

- Коберник Л.О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. / Людмила Олександрівна Коберник // Наука і освіта. Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України. – Одеса. – 2008. – № 4-5. – С.28-33.

- Коберник Л.О. Ціннісні орієнтації як механізм становлення толерантних взаємин. / Людмила Олександрівна Коберник // Психологічні перспективи. Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: «Вежа», 2008. – Випуск 11. – С.155-163.

Література:

1. Бойко В.Ю. Типология ценностных позиций и состояние кризисного сознания // Ценности социальных групп и кризис общества. Сб.научн.тр.– М.:ИФАИ,1991. – С.59-73.

2. Іванцев Л.І. Співвідношення усвідомлюваного-неусвідомлюваного у ціннісних орієнтаціях особистості // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. / За ред. Максименка С.Д. – К., 2004, т.VI, в.2. – С.120-126.

3. Климов Е.А. Общечеловеческие ценности глазами психолога-профессора // Психологический журнал. Т.14. – 1994. – №4. – С.130-136.

4. Осадько О.Ю. Взаємозв'язок самооцінки і ціннісних орієнтацій особистості // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2004. – Т.6. – Вип.1. – С.240-245.

5. Светличный А.Л. Ценностно-смысловая сфера личности и особенности её конфликтности: Дис...канд.психол.наук. – Харьков, 1997. – 160с.

Модуль 2. ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ, СТАНДАРТИ ТА ПРОБЛЕМИ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА

Практичне заняття 4.

Тема: Етична та науково-дослідницька діяльність психолога: проблеми та «зваби».

Мета: ознайомити студентів з основними проблемами в діяльності практичного психолога.

Професійна спрямованість: вміти аналізувати і продукувати ефективну взаємодію в різних специфічних її ускладненнях, що виявляються у професійній діяльності психолога-практика.

План:

1. Етичні проблеми типу «психолог-клієнт», «психолог-колеги», «психолог-адміністрація/адміністратори».
2. Основні етичні «зваби» практичної психології.
3. Етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.

Практичне завдання:

- 1) Охарактеризуйте «синдром емоційного згорання». Окресліть причини виникнення, шляхи запобігання та подолання цього явища. Чи пов'язане воно з етичними нормами та стандартами?
- 2) Підготуйте приклади (кіно, художня література, мультфільми тощо) в яких відображаються основні етичні проблеми в психології.

Основні поняття	<i>зваба, проблема, синдром емоційного згорання, професійне вигорання, емоційне вигорання, апробація.</i>
------------------------	---

Реферат	<ol style="list-style-type: none">1. Принципи спілкування у взаємодії «психолог-клієнт»2. Професійна етика психолога як спосіб регуляції поведінки в його професійній діяльності.3. Морально-етичні проблеми міжособистісного спілкування у взаємодії типу «психолог-клієнт» .4. Загальні принципи професійної етики психолога: професійна солідарність та корпоративність, професійний обов'язок і особлива форма відповідальності.
----------------	---

Література:

1. Етичний кодекс психолога // Панок В., Титаренко Т. та інші Основи практичної психології. Підручник. - К.: Либідь, 2003. – С.504-509.
2. Положення про психологічну службу системи освіти України (23.07.2009)

3. *Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ//Вопросы психологии.*–1990.–№6.

4. *Психологічна деонтологія: етичні кодекси: Хрестоматія.* /уклад. В.О. Климчук. К.: МАУП, 2005. – 88 с.

5. *Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пособие для студентов ст.курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов.* – К.: Укртехпрес, 1997. – 216с.

6. *Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»:* Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.

7. *Дубровина И.В. Школьная психологическая служба.* –М.: Педагогика, 1991.–232с.

8. *Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности // Под ред. А.А.Деркача.* – М.: Изд.дом «Красная площадь», 1996.

9. *Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики.* – М.: Знание, 1988.

Практичне заняття 5-6.

Тема: Вимоги та правила у роботі психолога.

Мета: розглянути основні етичні протиріччя, принципи та правила в роботі психолога

Професійна спрямованість: вміти використовувати основні професійні етичні принципи та норми у вирішенні професійних завдань.

План

1. Основні етичні протиріччя.
2. Рівні етичних принципів. Основні етичні принципи і правила у роботі практичного психолога.
3. Етичні стандарти психолога.
4. Норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик.

Практичне завдання:

1) *Як визначаються професійні межі у стосунках психолог-клієнт? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі?*

2) *Наведіть приклади, у яких психолог порушив етичні принципи і правила, які стосуються очевидного та традиційного рівнів.*

3) *Розробіть проект кабінету психолога-консультанта, керуючись положенням про психологічну службу в Україні, законодавчими документами.*

Основні поняття	<i>етичні протиріччя, етичні принципи/ правила, конфіденційність, поінформованість, традиційні етичні</i>
------------------------	---

	<i>принципи, очевидні етичні принципи, етичні стандарти, професійна етика, розробник, користувач, спеціаліст-непсихолог.</i>
Повідомлення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етичні стандарти психолога, прийняті Американською психологічною асоціацією у січні 1963 року. 2. Етичні стандарти для психолога, прийняті у Мадриді, Іспанія. 3. Порівняльна характеристика «європейських» та «американських» стандартів. 4. Проблема впровадження подібного роду стандартів психолога в Україні.

Література:

1. *Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).*
2. *Положення про психологічну службу системи освіти України (23.07.2009)*
3. *Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.*
4. *Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.158-162.*
5. *Этические стандарты психолога // Американский психолог. – 01.1963 // Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во МПСИ; 2004. – 464с.*
6. *«Практикум по общей и экспериментальной психологии»/Под ред. Крылова А.А., Маничева С.А., 2-е изд.-е, – СПб., Москва, Харьков, Минск, – 2000. – С.545-552*
7. *Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гринишуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.*

Практичне заняття 7.

Тема: Використання етичного кодексу психолога у професійній діяльності

Мета: ознайомити з етичним кодексом психолога

Професійна спрямованість: формувати знання про етичну свідомість у майбутніх психологів-практиків.

План

1. Характеристика розділів етичного кодексу психолога:

- Відповідальність.
 - Компетентність.
 - Захист інтересів клієнта.
 - Конфіденційність.
 - Етичні правила психологічних досліджень.
 - Кваліфікована пропаганда психології.
 - Професійна кооперація.
2. Етичний кодекс психолога-діагноста.
 3. Професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН).
 4. Порівняння професійних кодексів психолога різних країн та асоціацій.

Практичне завдання:

1) Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/клієнта? У яких випадках психолог має право порушити принцип конфіденційності?

2) Розкрийте роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою психолога.

3) Дайте порівняльну характеристику етичним кодексам психолога різних країн.

Основні поняття	етичний кодекс, Товариство психологів України, Комісія з етики, конфіденційність, компетентність, відповідальність
------------------------	--

Реферат	<ol style="list-style-type: none"> 1. Свобода і відповідальність у роботі практичного психолога. 2. Проблема дистанції у взаємодії «психоконсультант-клієнт». 3. Морально-етичні проблеми науково-технічного прогресу в психології. 4. Рівні та бар'єри моральної культури психоконсультанта.
----------------	---

Література:

1. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.

2. Гледдинг С. Этические и правовые аспекты консультирования // Гледдинг С. Психологическое консультирование. – СПб.: Питер, 2002. – С. 81-107

3. Горбунова В.В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень // Практична психологія та соціальна робота. – №3. – 2005. – С.18-23.

4. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба.–М.: Педагогика,1991.– 232с.

5. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (Современная немецкая практическая философия). – К., 1994. – 200с.

6. *Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).*
7. *Положение об этических принципах Европейской ассоциации психотерапии // <http://horo.com.ua/ethic.html>*
8. *Положення про психологічну службу системи освіти України (23.07.2009)*
9. *Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ//Вопросы психологии.–1990.–№6.*
10. *Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. 2000. №6; 2001. №1.*
11. *Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Учебное пособие для студентов/Под ред.Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995. – С.270-280.*

Завдання до підсумкових модульних робіт

Модуль 1

1. Охарактеризуйте значення, функції та завдання дисципліни «Етичний кодекс психолога». Дайте характеристику основним поняттям дисципліни.
2. Дайте визначення поняттю «професійна етика психолога». Охарактеризуйте основні норми та вимоги, яких психологу необхідно дотримуватися у професійній діяльності.
3. Розкрийте міждисциплінарні зв'язки дисципліни. Чи можна говорити про зв'язок етики та психології?
4. Дайте характеристику історії становлення етичного кодексу психолога у світі та в Україні. Назвіть та дайте стислу характеристику іншим документам етичної спрямованості, які регулюють діяльність психолога.
5. Як Ви розумієте поняття «психологічна деонтологія»? Вкажіть основні напрямки психологічної деонтології.
6. Проаналізуйте рівні розгляду етичних проблем у психології.
7. У чому полягає суть головного «етичного парадоксу психології»?
8. Охарактеризуйте поняття «цінності» та «ціннісні орієнтації». Наведіть класифікацію цінностей у психології. Які професійні цінності, на Вашу думку, визначають діяльність психолога сьогодні?
9. Розкрийте основні підходи до розуміння цінностей. У чому полягає головний етичний орієнтир психолога-практика?
10. Проаналізуйте загальнолюдські цінності у роботі психолога. Які підходи до їх розуміння виділяють у психології? У чому полягає суть головного етичного орієнтиру?
11. Поясніть співвідношення між суспільними, професійними та індивідуальними цінностями. Покажіть на прикладах, як реалізуються цінності у роботі практичного психолога.
12. Які професійні цінності практичного психолога визначатимуть, на Вашу думку, його діяльність в Україні найближчим часом?
13. Окресліть проблему моралі та моральності у психології. У чому сучасна психологія вбачає психологічне підґрунтя моральності особистості?
14. Розкрийте основні напрями діяльності практичного психолога та етичні проблеми, пов'язані з ними. Чи впливають особистісні риси психолога на вирішення етичних проблем? Охарактеризуйте особистісні риси, необхідні для здійснення ефективної діяльності психологом.
15. Які Ви знаєте категорії моральної свідомості? Яке вони мають значення у професійній діяльності психолога?
16. Що таке моральна референція особистості? Чи впливає вона на практичну діяльність психолога?
17. Що таке моральні норми? Назвіть загальні (фундаментальні) та ситуаційні норми, на які повинен орієнтуватися у своїй роботі психолог.
18. Дайте визначення морального ідеалу. Яке значення моральний ідеал має у житті та діяльності психолога?

19. Охарактеризуйте мораль як соціально-психологічний феномен. У чому полягає моральна референція особистості психолога?

20. Охарактеризуйте моральність як стрижень особистості та її роль у професійній діяльності практичного психолога.

21. Дайте характеристику совісті як внутрішньому регулятору соціальної активності психолога.

22. Охарактеризуйте спілкування, комунікацію та діалог, покажіть відмінність між цими поняттями й охарактеризуйте моральні проблеми, які виникають у їх процесі.

23. У чому полягає етика спілкування? Які Ви знаєте моральні виміри спілкування?

24. У чому полягає суть парадигми спілкування у сучасній культурі?

25. Проаналізуйте проблему конфліктів у професійній діяльності психолога. Наведіть найбільш ефективні шляхи їх запобігання та вирішення.

26. Що таке асертивна поведінка? Окресліть її роль у діяльності психолога.

27. Охарактеризуйте мовну культуру як елемент професійної етики практичного психолога.

28. Дайте характеристику «бар'ерам» спілкування у взаємодії типу «психолог-клієнт». Окресліть шляхи їх подолання.

Модуль 2

1. Дайте характеристику основним етичним проблемам та «звабам» практичної психології. Як, на Вашу думку, їх можна подолати?

2. Охарактеризуйте синдром емоційного згоряння у роботі практичного психолога. Дайте рекомендації, які б запобігали виникненню подібної професійної деформації. Чи пов'язане це явище з етичними нормами та стандартами?

3. Дайте аналіз етичним проблемам типу «психолог-клієнт», «психолог-психолог», «психолог-замовник», «психолог-адміністрація».

4. Проаналізуйте основні етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.

5. Дайте характеристику основним етичним протиріччям у роботі практичного психолога.

6. Як Ви розумієте поняття «етичний принцип»? Окресліть основні рівні етичних принципів.

7. Охарактеризуйте основні етичні принципи та правила роботи практичного психолога.

8. Дайте характеристику основних етичних принципів. Як визначаються професійні межі у стосунках з клієнтом? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі?

9. Охарактеризуйте етичні стандарти роботи психолога.

10. Які Ви можете назвати норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик? Охарактеризуйте їх.

11. Дайте характеристику загальним етичним принципам

психодіагностичного дослідження.

12. Назвіть та охарактеризуйте вимоги до розробників тестів. Які з них, на Вашу думку, порушуються найчастіше?

13. Охарактеризуйте вимоги до психолога-користувача.

14. Проаналізуйте вимоги, які ставляться до спеціалістів-непсихологів.

15. Охарактеризуйте зміст і структуру Етичного кодексу психолога, прийнятого в Україні.

16. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Які види відповідальності практичного психолога Ви знаєте?

17. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Чи несе психолог кримінальну відповідальність?

18. Розкрийте проблему компетентності у роботі практичного психолога.

19. Охарактеризуйте проблему конфіденційності у роботі психолога. Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/клієнта?

20. Розкрийте положення розділу «Кваліфікована пропаганда психології».

21. Охарактеризуйте положення розділу «Професійна кооперація».

22. Дайте характеристику основним етичним правилам психологічних досліджень.

23. У чому полягає суть розділу «Захист інтересів клієнтів»?

24. Окресліть роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою практичного психолога.

25. Дайте характеристику етичним стандартам психолога, прийнятим Американською психологічною асоціацією (1963).

26. Охарактеризуйте професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН, 1990). Порівняйте його положення з основними положеннями етичного кодексу психолога в Україні (Київ, 1990).

27. Розкрийте сутність соціальних та етичних аспектів психодіагностики. Охарактеризуйте етичний кодекс психолога-діагноста.

28. Дайте характеристику основним етичним принципам, на яких ґрунтується етичний кодекс психолога-діагноста. Назвіть та коротко охарактеризуйте основні його розділи.

29. Поясніть, на чому має ґрунтуватися прийняття етичного рішення в практичній діяльності психолога.

30. Який алгоритм має застосувати практичний психолог при прийнятті рішення з огляду на професійні цінності, етичні принципи, етичний кодекс, законодавство.

31. Охарактеризуйте етичні стандарти психолога, прийняті у 1987 р. в Мадриді.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Дайте характеристику основним етичним проблемам та «звабам» практичної психології. Як, на Вашу думку, їх можна подолати?
2. Охарактеризуйте синдром емоційного згоряння у роботі практичного психолога. Дайте рекомендації, які б запобігали виникненню подібної професійної деформації. Чи пов'язане це явище з етичними нормами та стандартами?
3. Дайте аналіз етичним проблемам типу «психолог-клієнт», «психолог-психолог», «психолог-замовник», «психолог-адміністрація».
4. Проаналізуйте основні етичні проблеми у науково-дослідницькій діяльності психолога.
5. Дайте характеристику основним етичним протиріччям у роботі практичного психолога.
6. Як Ви розумієте поняття «етичний принцип»? Окресліть основні рівні етичних принципів.
7. Охарактеризуйте основні етичні принципи та правила роботи практичного психолога.
8. Дайте характеристику основних етичних принципів. Як визначаються професійні межі у стосунках з клієнтом? Які етичні принципи допомагають психологу встановити такі межі?
9. Охарактеризуйте етичні стандарти роботи психолога.
10. Які Ви можете назвати норми професійної етики для розробників та користувачів психодіагностичних методик? Охарактеризуйте їх.
11. Дайте характеристику загальним етичним принципам психодіагностичного дослідження.
12. Назвіть та охарактеризуйте вимоги до розробників тестів. Які з них, на Вашу думку, порушуються найчастіше?
13. Охарактеризуйте вимоги до психолога-користувача.
14. Проаналізуйте вимоги, які ставляться до спеціалістів-непсихологів.
15. Охарактеризуйте зміст і структуру Етичного кодексу психолога, прийнятого в Україні.
16. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Які види відповідальності практичного психолога Ви знаєте?
17. Проаналізуйте проблему відповідальності практичного психолога. Чи несе психолог кримінальну відповідальність?
18. Розкрийте проблему компетентності у роботі практичного психолога.
19. Охарактеризуйте проблему конфіденційності у роботі психолога. Яка відповідальність лягає на психолога при розголошенні інформації психологічного характеру про досліджуваного/клієнта?
20. Розкрийте положення розділу «Кваліфікована пропаганда психології».
21. Охарактеризуйте положення розділу «Професійна кооперація».
22. Дайте характеристику основним етичним правилам психологічних

досліджень.

23. У чому полягає суть розділу «Захист інтересів клієнтів»?

24. Окресліть роль професійних асоціацій у вирішенні проблем, пов'язаних з професійною етикою практичного психолога.

25. Дайте характеристику етичним стандартам психолога, прийнятим Американською психологічною асоціацією (1963).

26. Охарактеризуйте професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН, 1990). Порівняйте його положення з основними положеннями етичного кодексу психолога в Україні (Київ, 1990).

27. Розкрийте сутність соціальних та етичних аспектів психодіагностики. Охарактеризуйте етичний кодекс психолога-діагноста.

28. Дайте характеристику основним етичним принципам, на яких ґрунтується етичний кодекс психолога-діагноста. Назвіть та коротко охарактеризуйте основні його розділи.

29. Поясніть, на чому має ґрунтуватися прийняття етичного рішення в практичній діяльності психолога.

30. Який алгоритм має застосувати практичний психолог при прийнятті рішення з огляду на професійні цінності, етичні принципи, етичний кодекс, законодавство.

31. Охарактеризуйте етичні стандарти психолога, прийняті у 1987 р. в Мадриді.

32. Дайте характеристику основним цінностям та принципам консультування та психотерапії. Які з них, на Вашу думку, за певних ситуацій спеціаліст може порушити?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

Основна література до курсу:

1. Бербешкина З.А. Совесть как этическая категория. – М., 1986. – 101с.
2. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пос. для студентов ст.курсов психол. фак. и отд-ний ун-тов. – К.: Укртехпрес, 1997. – 216с.
3. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И.Б.Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
4. Горбунова В.В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень // Практична психологія та соціальна робота. – №3. – 2005. – С.18-23.
5. Динамика ценностей в социальной работе / Под ред. Стивена Шардлоу. - К., 1996. -206 с.
6. Дробницкий О.Г. Понятие морали: Историко-критический очерк. – М., 1974. – С.349-374.
7. Дружинин В.Н. Этические принципы проведения исследований на человеке // Дружинин В.М. Экспериментальная психология. – СПб: Питер, 2000. – С. 298-299.
8. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба. – М.: Педагогика, 1991. – 232с.
9. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (Современная немецкая практическая философия). – К., 1994. – 200с.
10. Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).
11. Етичний кодекс психолога// Панок В., Титаренко Т. та інші Основи практичної психології. Підручник. - К.: Либідь, 2003. – С.504-509.
12. Зеленкова И.Л. Основы этики. – Мн., 1998.
13. Золотухина-Аболина Е.В. Курс лекций по этике. – Ростов н/Д., 1999.
14. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М., 1988.– 319с.
15. Кан М. Между психотерапевтом и клиентом: новые взаимоотношения. – СПб.: Б.С.К., 1997.
16. Карандашёв В.Н. Как стать психологом: введение в профессию. Учебное пособие. – Вологда, издательство «Легия», 1999. – 134с.
17. Климов Е.А. Общечеловеческие ценности глазами психолога профессиведа // Психологический журнал. Т.14. – 1994. – №4. – С.130-136.
18. Конвенция о правах ребёнка. Одобрена генеральной Ассамблеей ООН 20.11.1989г. вступила в силу в СССР 15.09.1990г. // Обухова Л.Ф. Детская (возрастная) психология. Учебник. – М.: Роспедагенство, 1996. – С.366-368.
19. Конвенция Совета Европы о защите личности в связи с автоматической обработкой персональных данных (Конвенция Совета Европы о защите

личности в связи с автоматической обработкой персональных данных. Страсбург, 28 января 1981г.)

20. Малахов В.А. Этика: Курс лекций: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 384с.

21. Мур Дж. Принципы этики. – М., 1984. – С.66-79.

22. Нормы профессиональной этики для разработчиков и пользователей психоаналитических методик. Стандартные требования к психологическим тестам. – Ярославль: «Дебют», 1991. – 18с.

23. Психологічна деонтологія: етичні кодекси: Хрестоматія. / уклад. В.О. Климчук. К.: МАУП, 2005. – 88 с.

12. Положение об этических принципах Европейской ассоциации психотерапии // <http://horo.com.ua/ethic.html>

24. Положення про психологічну службу системи освіти України (23.07.2009)

25. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.

26. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности // Под ред. А.А.Деркача. – М.: Изд.дом «Красная площадь», 1996.

27. Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Уч. пос. для студ. / Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995, – С.270-280.

28. Толстых А.В. Морально-этические проблемы психологической практики. – М.: Знание, 1988.

29. Хартия прав человека: Всеобщая Декларация прав человека (Принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948г.)

30. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей // Шелер М. Избранные произведения. – М., 1994. – С.259-337.

31. Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.158-162.

32. Этические стандарты психолога // Американский психолог. – 01.1963 // Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; 2004. – 464с.

Додаткова література:

1. Абрамова Г.С., Юдчиц Ю.А. Психология в медицине / Учеб. пособие. – М., 1998.

2. Бороздина Г.В. Психология делового общения. – М., 2000.

3. Браим И.Н. Этика делового общения. – Мн., 1994.

4. Братусь Б.С. Должное неизбежно связано с сущим // Человек. – 1998. - № 4. (М.1, НЕ

5. Братусь Б.С. Психология и этика. Возможна ли нравственная психология? // Человек. 1998. № 1.

6. Возможна ли нравственная психология? //Человек. -1998.-№2-3.
7. Горянина В.А. Психология общения: Учеб. пособие. – М., 2002.
13. Гледдинг С. Этические и правовые аспекты консультирования // Гледдинг С. Психологическое консультирование. – СПб.: Питер, 2002. – С. 81-107
8. Добрович А. Общение: наука и искусство. – М., 1980.
9. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защита. -М., 2000.
10. Кант И. Из лекций по этике// Этическая мысль: научно-публицистические чтения. –М., 1990. (М.1, НЕ 1.4.)
11. Кормнова Н.А. Основы профессиональной этики. – Горки, 1993.
12. Красникова Е.А., Смоленцев Ю.М. Этика деловых отношений. – СПб., 1992.
13. Леонов Н.И. Психология делового общения: Учеб. пособие. – Воронеж, 2002.
14. Лукьян Я.А. Барьеры общения. Конфликты. Стресс. – Мн., 1986.
15. Матвеев В.Ф. Основы медицинской психологии, этики и деонтологии: Учеб. пособие. – М., 1989.
16. Поваляева, М.А. Психология и этика делового общения: Учебное пособие/М.А. Поваляева. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 347 с.
17. Психология и этика делового общения: Учебник. 5-е изд., перераб. и доп. / Под ред. В. Лавриненко. – М.: Юнити-Дана, 2008. – 416 с.
18. Потылико Г.И. Этико-психологические основы общения. – М., 1988.
19. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – М.: Изд-во «Институт практической психологии». – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996.
20. Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. – 2000. – №6; 2001. – №1.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ»

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
<i>Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)</i>	0-25 балів без права перекладання (для екзаменів та заліків)	Студент за допомогою викладача розпізнає визначення основних термінів на побутовому рівні, однослівно („так” чи „ні”) відповідає на конкретні запитання.	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації та контролю з боку викладача. За допомогою викладача намагається пояснити з наукової точки зору явища оточуючої дійсності.
	26-49 балів	Студент за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему, до якої стосується наведений приклад прояву психічної діяльності особистості.
	50-59 балів	Студент з помилками характеризує окремі поняття та явища загальної психології. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище.
<i>Середній рівень знань «3» (репродуктивний)</i>	60-65 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: за допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, визначення основних термінів, принципів; частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі відозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на консультації.	Студент вміє з допомогою викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище та навести приклади методів та методик для його дослідження.

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
	66-70 балів	Студент за допомогою викладача дає правильне визначення окремих понять з області загальної психології; словесно описує явища та закономірності психічної діяльності людини, вказує на деякі їх властивості; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь власними прикладами.	Студент вміє правильно перевести приклади психічної діяльності з „лобутової” мови на мову наукових понять те термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати декватні методи для його дослідження та описати їх результати.
	71-73 балів	Студент за допомогою викладача свідомо відтворює тему лекції, ілюструючи її власними прикладами; розкриває суть загальнопсихологічних процесів та явищ, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести окремі психодіагностичні методики з їх груповими характеристиками; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновок).	Студент вміє правильно перевести приклади психічної діяльності з „лобутової” мови на мову наукових понять те термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати декватні методи для його дослідження зробити якісний аналіз результатів дослідження та частково узагальнити результати.
<i>Достатній рівень знань «4» (конструктивно-варіативний)</i>	74-80 балів	Студент без помилок відтворює зміст питання, наводячи власні приклади; правильно розкриває суть психодіагностичних понять.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загальнопсихологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення.
	81-85 балів	Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загальнопсихологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.	схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища.
	86-89 балів	Студент вільно володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи матеріали власних спостережень та проведених досліджень; може за допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загально-психологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища. При виконанні завдання може поєднувати знання з кількох тем.
	90-93 балів	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні психологічні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі нові факти, явища; судження логічні й достатньо обґрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності.	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати зі спеціальною літературою (наукові журнали тощо); знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив викладач, свою відповідь ілюструє схемами, прикладами з життя; проводить самоперевірку виконаної роботи; може з неповним обґрунтуванням пояснити виконання завдань підвищеного (комбінованого) рівня.
Високий рівень знань «5» (творчий)	94-97 балів	Студент вільно висловлює власні думки, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні психодіагностичні дослідження, висловлюючи особисту позицію щодо	Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями.

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		них; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	
<i>Високий рівень знань «5» (творчий)</i>	98-100 балів	Студент виявляє особливі творчі здібності, глибоко розуміє суть психічних процесів та явищ, подає ідеї згідно з вивченим матеріалом, робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати і систематизувати матеріали власних досліджень; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	Студент самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання, формулювати психологічну проблему і визначати шляхи її розв'язання; вести дискусію з конкретного питання; проводити дослідження високої складності.

Семестровий контроль у формі *заліку* - підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів), яка визначається як середнє арифметичне балів за модулями. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру. (Згідно Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу в Житомирському державному університеті імені Івана Франка).

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Навчально-методичне видання

Укладачі:

КОТЛОВА ЛЮДМИЛА Олександрівна
МАРЧУК КАТЕРИНА Анатоліївна
КИРИЛЬЧУК ІННА Василівна

ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ

Методичні рекомендації

Надруковано з оригінал-макета укладачів
Підписано до друку 15.04.18. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 10.93. Обл. вид. арк. 7.94. Наклад 100. Зам. 161.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua